

Recente ontwikkelingen in het betalings- en effectenverkeer

Banken en winkeliers hebben een akkoord op hoofdlijnen bereikt over de toekomst van het pinnen in het SEPA tijdperk. Het akkoord heeft betrekking op de tarieven voor pinbetalingen, laagwaardige betalingen en versnelde aanpassing van betaalautomaten aan de veiliger EMV-chip-technologie.

Begin januari is het zogenoemde ESES platform operationeel geworden. Op dit platform worden effectentransacties van Nederlandse, Belgische en Franse marktpartijen afgewikkeld. Het is het eerste systeem dat in grensoverschrijdende afwikkeling in centralebankgeld voorziet.

Retail betalingsverkeer

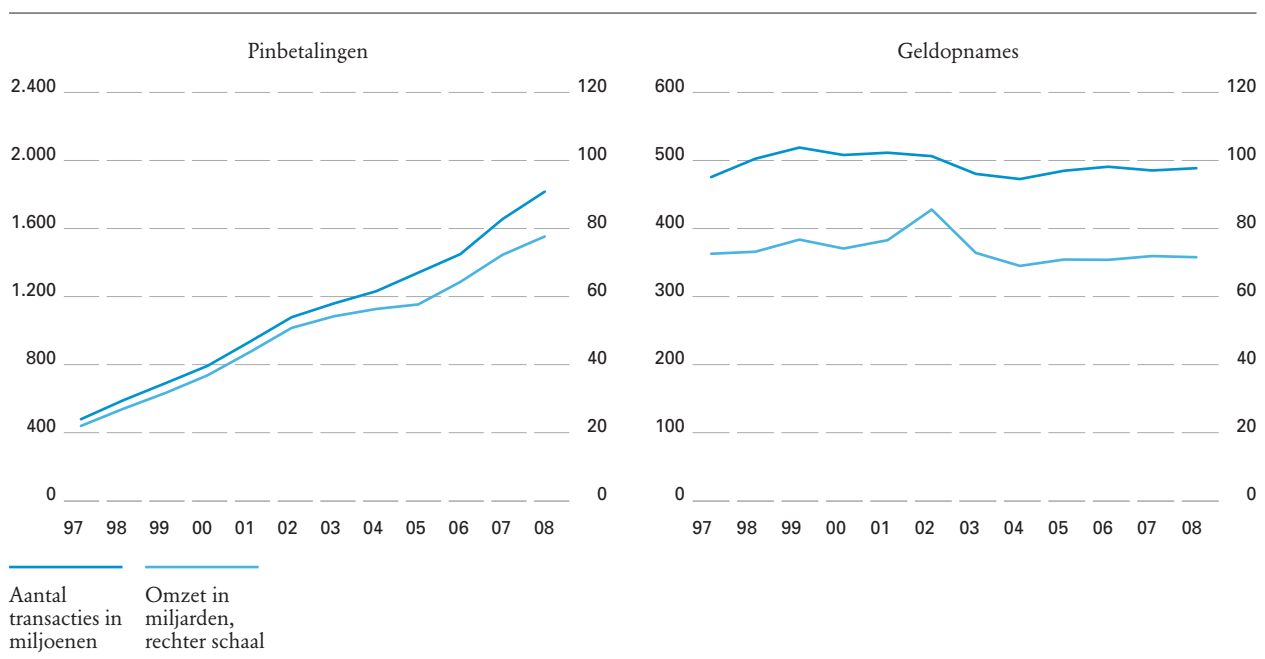
Organisaties van ondernemingen in de detailhandel, de horeca en andere toonbankinstellingen hebben een akkoord op hoofdlijnen bereikt met de banken over de toekomst van het pinnen in het SEPA tijdperk. Hiermee is een belangrijk zorgpunt over de overgang naar SEPA, de ene Europese betaalruimte ('Single Euro Payments Area') weggenomen. Banken zullen de bestaande korting van 1 procent per pintransactie voor winkeliers voor onbepaalde tijd handhaven. Toonbankinstellingen zullen sneller overgaan op het accepteren van op chiptechnologie gebaseerde merken. Naast een soepeler over-

gang naar één Europese betaalruimte is er het voordeel van een veiliger betalingsverkeer, omdat de zogenoemde EMV-chip veel minder fraudegevoelig is dan de magneetstrip. Banken en winkeliers zullen zich gezamenlijk inzetten om een verdere toename van pinbetalingen en een vermindering van gebruik van contant geld te bewerkstelligen.

Hiermee wordt een ontwikkeling van de laatste jaren voortgezet. Consumenten betalen steeds vaker elektronisch voor hun aankopen in de winkel (zie grafiek 1). Winkeliers stimuleren hun klanten vaak actief om met de pinpas te betalen, bijvoorbeeld via de landelijke campagne 'Klein bedrag?, PINnen mag!'. Het gemiddelde pinbedrag is onder invloed hiervan vorig jaar sterker gedaald dan in voorgaande jaren.

De gemiddelde maatschappelijke kosten van een pintransactie zijn in de afgelopen jaren verminderd, door de toename van het volume en door het vaker gebruiken van snellere en goedkopere telecomverbindingen. De groei van het pinnen heeft alleen in relatieve zin geleid tot een afname van stromen contant geld (zie opnieuw grafiek 1). Geldopnames aan de balie zijn fors gedaald, maar de geldopnames bij de geldautomaat zijn ongeveer stabiel gebleven en in waarde wat gestegen in de laatste jaren. Reden hiervoor kan zijn dat het aantal geldautomaten is toegenomen, vooral in supermark-

Grafiek 1 Pinbetalingen en geldopnames

ten en andere winkels, veelal ter vervanging van ‘cash-back’ (meer pinnen aan de kassa dan het verschuldigde bedrag) aan de kassa.

Voor een verdere toename in efficiency wordt ook gekeken naar nieuwe ontwikkelingen. Door zowel banken, supermarkten en andere partijen worden er proeven in Nederland gedaan met nieuwe betaalmethodes zoals contactloze chips, mobiele telefoons en vingerafdrukken. De overgang van een proef naar een landelijke uitrol én een massale en breed geaccepteerde adoptie van een betaaltoepassing is echter veel omvattend.

Chartaal betalingsverkeer

Muntcirculatie

Het overgrote deel van de betalingen van kleinere bedragen gebeurt nog altijd contant, en de munten-circulatie blijft dan ook groeien. Het totaal aantal in omloop gebrachte euromunten is in het eurogebied in 2008 met 7,9% gestegen en bedroeg aan het einde van het jaar 82,3 miljard stuks.

Naar waarde omgerekend werd de EUR 20 miljard grens overschreden en waren ultimo 2008 per saldo EUR 20,4 miljard aan munten in circulatie gebracht. Sinds de invoering van de euro kan overigens niet meer worden vastgesteld hoeveel euromunten in Nederland of in elk van de andere eurolanden afzonderlijk in omloop zijn.

De laagste denominaties komen het meeste voor, maar in de totale waarde hebben ze een relatief gering aandeel (zie grafiek 2). Het meest zichtbaar is dat bij de

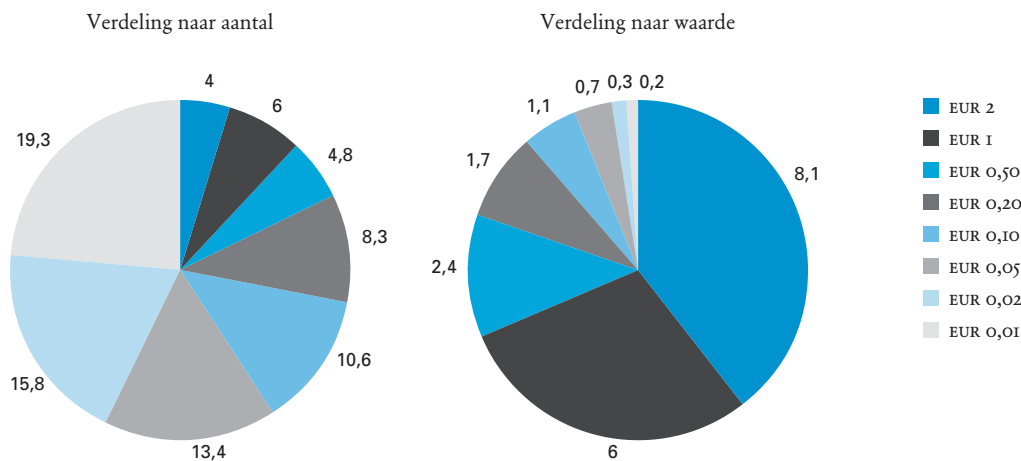
EUR 0,01-munt. Hoewel deze munt in het Nederlandse betalingsverkeer steeds minder wordt gebruikt, is er internationaal gezien nog altijd veel vraag naar. Dit wordt mede veroorzaakt doordat deze denominatie nauwelijks terugkeert naar de centrale banken; deze munten blijven onder het publiek. Over 2008 heeft zich een opvallende ontwikkeling voorgedaan. Doorgaans laat de circulatie van euromunten een sterkere groei zien dan die van biljetten. Voor 2008 was het verschil tussen beide percentages echter veel geringer met respectievelijk 8,3% en 7,9%. Een belangrijke reden daarvoor is dat burgers in het algemeen met munten – door hun lagere waarde – minder zorgvuldig omgaan dan met biljetten. Zo nam in 2007 het aantal bankbiljetten in circulatie toe met 6,7% en het aantal munten met 9,1%. De sterke groei van het aantal eurobiljetten is voornamelijk toe te schrijven aan de gestegen vraag in het laatste kwartaal van 2008 dat het gevolg is van de turbulentie op de financiële markten. Het afnemende groeipercentage bij de munten is al meerdere jaren zichtbaar en duidt op een zekere marktverzadiging.

Valse euromunten en biljetten

Volgens de cijfers van de Europese Unie zijn in 2008 in totaal 195.900 valse euromunten uit circulatie verwijderd, een daling van ruim 7% ten opzichte van de 211.000 in 2007 gedetecteerde valse munten. Vergeleken met de totale omloop van ruim 80 miljard munten, gaat het over een relatief zeer gering aandeel. Het zijn de vervalsingen van de EUR 1- en EUR 2-munten die het vaakst (92%) worden aangetroffen.

In Nederland zijn in 2008 in totaal 19.000 valse

Grafiek 2 Verdeling Euromunten naar aantal en naar waarde

Bron: DNB.

munten uit circulatie gehaald met een fictieve waarde van circa EUR 34.000. Vergeleken met 2007 is dit een daling van 22% in aantallen en een daling van 28% in waarden. Bij het controleren van de muntencirculatie op echtheid loopt Nederland voorop. De professionele muntverwerkers in Nederland volgen daarbij de door de Europese Commissie gepubliceerde Aanbeveling van 27 mei 2005. De Koninklijke Nederlandse Munt houdt toezicht op de naleving van deze Aanbeveling.

Anders dan bij de valse munten is het aantal in circulatie aangetroffen valse eurobankbiljetten in 2008 juist toegenomen. Volgens de cijfers van de ECB zijn wereldwijd in totaal 666.000 valse eurobiljetten onderschept. Dit is een stijging van 19% ten opzichte van de 561.000 in het voorafgaande jaar. In Nederland kwam het aantal vorig jaar uit op 49.294 valse biljetten, 35% meer dan in 2007. De totale fictieve waarde van de valse eurobiljetten was in 2008 EUR 2,7 miljoen. Dit is 14% lager dan in 2007, doordat minder valse eurobiljetten van de drie hogere coupures zijn aangetroffen.

Het aantal valse eurobiljetten in Nederland heeft zich het tweede halfjaar van 2008 gestabiliseerd, zij het op een hoog niveau (zie grafiek 3). Ten opzichte van de twee jaarhelften van 2006 is in 2008 sprake van meer dan een verdubbeling. Met het oog hierop heeft DNB een aantal initiatieven genomen om de vervalsingen tegen te gaan. In 2009 start zij met het geven van de opfrustraining eurobankbiljetten aan managers van toonbankinstellingen, die op hun beurt kassiers en baliemedewerkers kunnen trainen. Daarnaast stelt DNB via haar website uitgebreide informatie beschikbaar om

het publiek te helpen de echtheid van eurobiljetten te controleren. Verder heeft DNB bij politie en justitie extra aandacht gevraagd voor deze vorm van criminaliteit.

Effectenverkeer

ESES

De effectenafwikkelorganisatie Euroclear heeft één platform ontwikkeld voor de afwikkeling van effectentransacties in centralebankgeld voor Frankrijk, België en Duitsland. Dit platform, genaamd ESES, is in januari 2009 in Nederland en in België geïmplementeerd. ESES is eind 2007 al in Frankrijk ingevoerd.

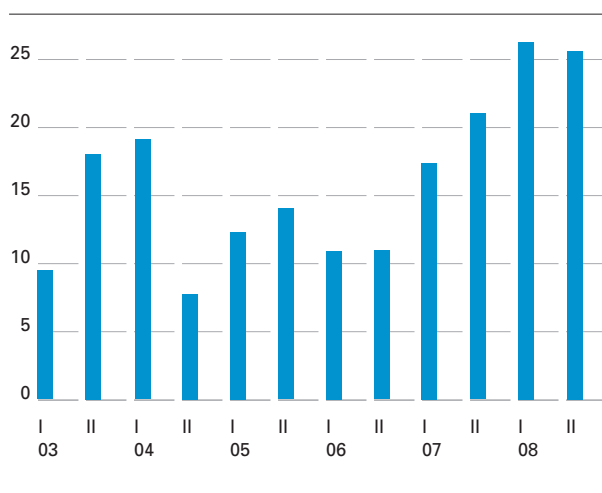
Door de fusie tussen de Nederlandse, Franse, Belgische en Portugese beurzen tot Euronext heeft de behoefte aan stroomlijning van de afwikkeling van beurstransacties een extra impuls gekregen. De bestaande nationale clearing organisaties zijn opgegaan in één centrale clearing organisatie LCH.Clearnet (zonder Portugal). Euroclear heeft de Franse, Belgische en Nederlandse effectenbewaarbedrijven (Central Securities Depository, CSD) van de verschillende lokale beurzen gekocht. Om de systemen van deze instellingen te integreren is een gezamenlijk afwikkelplatform in centralebankgeld ontwikkeld, Euroclear Settlement of Euronext-zône Securities (ESES).

Op dit platform worden beurs- en buitenbeurs ofwel Over The Counter (OTC) transacties afgewikkeld. De eigendomsoverdracht van de effecten wordt binnen de verschillende CSD's geregeld onder gelijktijdige betaling via de rekening van banken bij hun centrale banken. DNB is net als de Franse en Belgische centrale bank nauw betrokken geweest bij de inrichting van dit platform. Het platform beoogt marktpartijen een veilige en efficiënte afwikkeling te bieden met als belangrijk nieuw element de geïntegreerde afwikkeling van grensoverschrijdende transacties. Deze worden op dezelfde wijze afgewikkeld als nationale transacties. Dit past binnen bredere doelstellingen om een efficiëntere Europese kapitaalmarkt te realiseren door harmonisatie en standaardisatie van nationale markten.

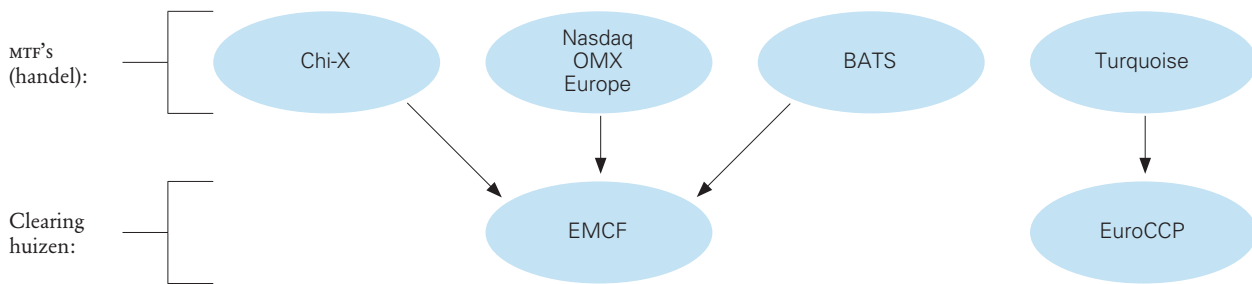
ESES kent één settlement model, vaste openingstijden en hetzelfde berichtenverkeer voor de deelnemende landen. Voor de beurs, Euronext, is dit een belangrijke ontwikkeling omdat zij daarmee het zogenoemde Single Order Book (SOB) kon realiseren. Marktpartijen kunnen nu ongeacht hun plaats van vestiging in het Euronext gebied al hun transacties via het SOB afwickelen in plaats van via de verschillende nationale routes.

Grafiek 3 Aangetroffen falsificaten in Nederland

Duizenden, per halfjaar

Bron: DNB.

Figuur 1 MTF's en hun clearinghuizen

Oversight

De markt voor de afwikkeling en verrekening van effectentransacties (effectenclearing en –settlement) is sterk in beweging. Enkele jaren geleden werd dit gedeelte van de effectenmarkt nog gezien als de relatief rustige operationele hoek. Momenteel haalt de effectenclearing echter dagelijks de financiële media, bijvoorbeeld met de mogelijke fusie of overname van LCH.Clearnet SA en de uitbreidingsplannen van de clearinghuizen EMCF en EuroCCP. Een clearinghuis netteert de verplichtingen van de kopers en verkopers en stelt zich garant voor de afwikkeling van hun transacties. DNB is samen met de AFM verantwoordelijk voor het toezicht en oversight op deze clearinghuizen.

MIFID

Grensoverschrijdende handel is duur in Europa, ten opzichte van bijvoorbeeld de Verenigde Staten. De Europese Commissie wil concurrentie tussen handelsplatformen stimuleren om zo de handelstarieven te verlagen. Een belangrijk instrument van de Europese Commissie is de Markets for Financial Instruments Directive (MiFID), die per november 2007 van kracht is geworden in de Europese lidstaten.

Europa heeft er inmiddels zeker vier nieuwe handelsplatformen bij gekregen en in hun kielzog twee nieuwe clearinghuizen (zie figuur 1). Onder druk van (verwachte) concurrentie zijn de handel- en clearingtarieven sterk gedaald sinds 2006. De uitwerking van de MiFID is dus duidelijk zichtbaar.

Naast de traditionele beurzen, de zogenoemde gereguleerde markten, verleent de MiFID aan alternatieve handelsplatformen een nieuwe, formele status, namelijk die van ‘multilateral trading facility’ (MTF).

De meest succesvolle MTF tot nu toe is Chi-X die in december 2008 in Europese aandelen een marktaandeel

behaalde van 4%. Een andere onlangs opgerichte MTF is Turquoise met in december 2008 een marktaandeel van 1,6% in Europese aandelen.

Rol DNB

DNB ondersteunt het streven naar een meer efficiënte kapitaalmarkt in Europa. Tegelijk beoogt DNB de risico's van de huidige ontwikkelingen te beperken en te vermijden dat systeemrisico's ontstaan. Zo zal DNB belangrijke wijzigingen inzake de onder toezicht staande clearinghuizen toetsen aan de hand van internationale standaarden. Eén van de ontwikkelingen waar DNB kritisch naar kijkt zijn de fusieplannen tussen LCH.Clearnet SA, het bestaande clearinghuis van Euronext Amsterdam, en DTCC die op 22 oktober 2008 bekend werden gemaakt. DTCC is het centrale Amerikaanse clearing- en settlementhuis. Eind januari 2009 bleek dat een consortium van Europese banken overweegt een tegenbod te doen.

Andere toetsingen betreffen EMCF en EuroCCP. Het Nederlandse clearinghuis EMCF heeft in oktober 2008 aangekondigd het clearinghuis te worden voor de effectenbeurzen van Finland, Zweden, Denemarken en IJsland. EMCF verzorgt nu al de clearing van transacties afgesloten op de MTF's Chi-X, Nasdaq OMX Europe en BATS. Voor DNB en AFM betekent dit dat het toezicht op EMCF in de toekomst zal plaatsvinden in samenwerking met de Finse, Zweedse, Deense en IJslandse toezichthouders.

EuroCCP is van plan om naast Turquoise ook het clearinghuis te worden voor de Nederlandse MTF NYSE-ARCA, een dochter van NYSE Euronext. DNB en AFM zullen hiervoor gaan samenwerken met de Britse Financial Services Authority (FSA).